

"NGƯỜI SÀI GÒN", CÓ HAY KHÔNG? Phạm Cường phỏng vấn nhà nghiên cứu lịch sử Nguyễn Đình Đầu

Bước vào thời hội nhập, TP.HCM tiếp tục nắm vị trí đầu tàu kinh tế của cả nước. Cần xác định rõ đâu là cốt cách, điều hay tạo nên sức mạnh của đầu tàu; đâu là tư duy phát triển, phương pháp quản lý phát huy được vai trò của mảnh đất đầy sức sống này. Trao đổi giữa VietNamNet và nhà nghiên cứu lịch sử Nguyễn Đình Đầu.

Ở tuổi 88, sau hơn nửa thế kỷ nghiên cứu lịch sử Nam bộ, sưu tầm hàng nghìn bản đồ, sách, đồ dùng cổ, nhà nghiên cứu Nguyễn Đình Đầu khẳng định: "Không có Sài Gòn thì không có nước Việt Nam đổi mới và hội nhập như hiện nay; không có miền Nam thì khó giữ được đất nước".

Mảnh đất canh tân

Nhà nghiên cứu Nguyễn Đình Đầu. (ảnh: PC)

- Thưa ông, điều gì tạo nên vai trò của Sài Gòn như ông nói?

- Cách đây trên 300 năm, chúa Nguyễn đã cho người Trung Hoa thời Minh đến tá túc ở Biên Hoà, Mỹ Tho. Người Trung Hoa thạo về thương nghiệp. Khi có đồng bằng sông Cửu Long, ruộng lúa nhiều, sản xuất thừa gạo ăn, số gạo còn lại trở thành hàng hoá. Khi có hàng hoá thì có thị trường.

Hơn nữa, do đặc thù địa lý, ngay từ buổi đầu Sài Gòn đã có sự hội nhập của những dân tộc khác nhau. Kinh tế miền Nam chuyển đổi, giao lưu với trong nước và nước ngoài. Từ thế kỷ 17 sang thế kỷ 18, Sài Gòn là thành phố trung tâm có tính chất quốc tế, sử dụng nhiều thứ tiếng. Đó những lý do khiến miền Nam, với trung tâm Sài Gòn, là mảnh đất thương nghiệp lớn của cả nước.

Sài Gòn còn là mảnh đất đi đầu trong canh tân tại VN. Cuối thế kỷ 18, thành bát quái của Sài Gòn đã được xây dựng theo

mô hình của Tây phương. Nguyễn Trường Tộ viết bản điều trần kêu gọi canh tân khi sống và quan sát thực tế ở Sài Gòn. Cũng tại Sài Gòn, Trương Vĩnh Ký phác họa ra chương trình giáo dục rất khoa học: trọng lý thuyết nhưng đi cùng thực tế, mang sắc thái của giáo dục Đàng Trong. Phan Chu Trinh đưa ra chủ trương canh tân với phong trào Đông Kinh Nghĩa Thục cũng xuất phát từ thực tế miền Nam. Tư tưởng canh tân tại miền Nam còn ra đời trước tư tưởng canh tân thời Minh Trị Thiên Hoàng của Nhật Bản.

Mặt khác, nền văn minh nhân loại bao giờ cũng xuất hiện từ sông lớn. Sông Cửu Long là một trong chín con sông lớn nhất thế giới. Nơi đây nảy sinh cách sống và nguồn tư duy mới, do ở xa Trung Quốc, thuộc hẳn về Đông Nam Á.

Tự do, thẳng thắn

Chợ Bến Thành, biểu tượng của mảnh đất Sài Gòn đi đầu trong thương nghiệp. (ảnh tư liệu những năm đầu tiên của thế kỷ 20)

- Có ý kiến cho rằng, do Sài Gòn là thành phố trẻ, lại nhiều xáo trộn, nên không dễ xác định khái niệm "người Sài Gòn" như "người Hà Nội"; tìm ra cốt cách của Sài Gòn cũng là cả vấn đề. Ông nghĩ sao?

- Hà Nội là thành phố đã có cả nghìn năm văn vật với sự phát triển tiệm tiến. Sài Gòn là đất mới, nơi thay đổi nhiều nhất của cả nước trong vài thế kỷ qua, phát triển nhanh, nên khó định hình cái hồn, khó định hình khái niệm người Sài Gòn. Người dân sống ở miền Nam là dân tứ chiếng cả trong nước lẫn quốc tế, điều này rõ nhất ở Sài Gòn.

Nhưng không phải không định hình được cái hồn của Sài Gòn. Tòa nhà Tòa án nhân dân TP do Pháp xây dựng từ cuối thế kỷ 19 có dựng ba tượng: Ở giữa là tượng thần công lý kiểu Hy Lạp, một bên là một phụ nữ ăn mặc kiểu miền Nam tóc búi tó, một bên là người đàn ông ăn mặc, cách ngồi rất thoải mái.

Như vậy, người Pháp đã ý thức được phong cách của Sài Gòn: **tự do, phóng khoáng.**

Sự ảnh hưởng của mẫu một y phục đến VN thường đi qua Sài Gòn trước. Sài Gòn dễ chấp nhận mẫu một mới, có ý thức về mỹ thuật, nhưng thích màu sắc **nền nã**, dần dần thái sự quá trớn. Sài Gòn là nơi không dễ chấp nhận sự quá trớn bằng địa phương khác. Sài Gòn có thu nhập cao so với mặt bằng cả nước, nhưng đối tượng dùng những chiếc xe hơi hàng triệu USD của Việt Nam hiện nay không phải là người Sài Gòn cũ. Sài Gòn là nơi tiêu thụ, nhưng không quá xa xỉ.

Những người có nhiều tiền ở Sài Gòn thường là những người mới tới, nhất là từ miền Bắc. Những người mới tới có mang theo sinh khí mới. Ban đầu, phong cách đối xử của họ thường hơi "chói" với Sài Gòn, thậm chí trọng tài khinh nghĩa, nhưng sau một thời gian, tinh thần nào đó, có thể gọi là hồn Sài Gòn, làm cho họ thay đổi. Hồn Sài Gòn ở đây là phong cách **thẳng thắn, trọng nghĩa khinh tài.**

Sài Gòn nhanh nhậy

Sài Gòn với cảng lớn là nơi đi đầu về giao thương. (ảnh tư liệu những năm đầu tiên của thế kỷ 20)

- Điều đáng chú ý ở Sài Gòn là nét **NHANH**. Trà mộc ở miền Bắc được uống nhám nháp, nhưng ở Sài Gòn đã được giải khát hoá bằng cách rót ra ly lớn, cho đá vào, uống nhanh. Làm ăn, đi đứng đều nhanh với hầu hết người dân dùng xe có gắn động cơ, khác với Hà Nội còn nhiều xe thô sơ. Nét **NHANH** đó liệu có là một điểm trong cốt cách Sài Gòn? Nó có mặt lợi, mặt hại gì?

- Đó cũng là nét đặc trưng. Người Sài Gòn không sâu sắc như người Huế, thâm trầm như người Hà Nội. Nét nhanh khiến họ có thì nói có, không thì nói không, không vòng vo, xấu lại nói là không đẹp.

Sự nhanh nhậy của miền đất mới này khiến nó trở thành trung tâm kinh tế, làm thay đổi tương lai dân tộc. Nếu cả nước

không có những địa phương như Sài Gòn: cởi mở, nói được nhiều thứ tiếng, thì không thể giao lưu với nước ngoài được.

Người Sài Gòn không quên gốc Thăng Long, nhưng phải sống cuộc sống nhanh nhạy của Sài Gòn.

Từ "cốt cách Sài Gòn", ngẫm về quản lý TP.HCM

- Một nơi như TP.HCM cần đi đầu trong phát huy dân chủ cơ sở, để người dân bầu trực tiếp một số chức danh lãnh đạo. Nhà nghiên cứu Nguyễn Đình Đầu khẳng định, sau khi chỉ ra cái hồn của Sài Gòn.

Ông Nguyễn Đình Đầu nói: "Nhà văn Nguyễn Khải, người sinh trưởng ở miền Bắc và sống ở miền Nam, trước khi mất mấy tháng, đã tâm sự: 'Miền Bắc cho tôi tinh thần độc lập, miền Nam cho tôi tinh thần tự do, dân chủ'. Đó là câu nói cô đọng đủ làm những người nghiên cứu về miền Nam như tôi phấn khởi".

Đi đầu về ý thức dân chủ

Nhà nghiên cứu Nguyễn Đình Đầu. (ảnh: PC)

Thưa ông, dân chủ tại Sài Gòn cần được hiểu thế nào, phát huy ra sao để đem lại lợi ích cho đất nước?

- Thời Pháp thuộc, người Pháp coi Nam bộ là một xứ Pháp ngoài nước Pháp. Nam bộ có những người như Trương Vĩnh Ký, có văn hoá, tinh thần dân tộc, nên người Pháp không thể cai trị như với châu Phi. Người Pháp dành cho Nam bộ quy chế như một nước dân chủ. Người dân Sài Gòn có ý thức về dân chủ sớm so với cả nước.

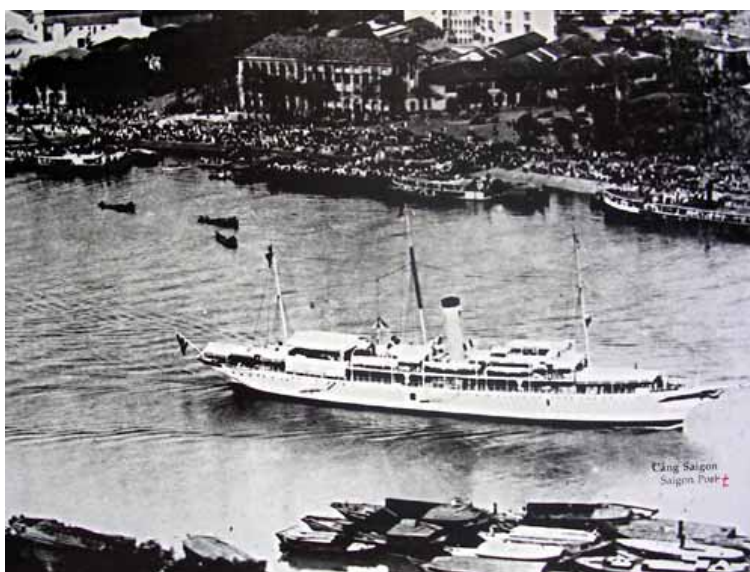
Ngày nay, tính dân chủ đó thể hiện bằng phát biểu. Báo chí - biểu hiện của ước muốn tham gia vào việc chung của cả nước, ước muốn tự do phát triển - phát triển nhanh nhất ở Sài Gòn. Khi chính sách không phù hợp ra đời, lập tức báo chí lên tiếng hiệu quả, giúp thực hiện một đời sống dân chủ.

Vậy nên, những quy định về dân chủ cơ sở ở TP.HCM, như để người dân bầu một số chức danh lãnh đạo, cần được phát huy; cần tạo điều kiện cho người dân lên tiếng nhiều.

TP.HCM hiện có mấy triệu sinh viên, học sinh, mà chỉ có một chương trình giáo dục chung với cả nước là thiếu dân chủ. Cần tạo điều kiện phát triển con người. Giáo dục cần tôn trọng cá tính, định hướng phát triển con người ngay từ nhỏ theo sở thích, năng khiếu.

Mạnh dạn thử nghiệm

Sài Gòn đã trở thành đất hội nhập ngay từ khi ra đời. (ảnh chụp cảng Sài Gòn những năm đầu tiên của thế kỷ 20)

Theo ông, cần có tư duy, phương pháp quản lý thế nào cho phù hợp với Sài Gòn, phát huy được những gì mà Sài Gòn đã tích lũy?

- Sợ nhất là sự duy ý chí và bảo thủ. Không thể lấy một chính sách đồ đồng cho tất cả các địa phương. Đối với TP.HCM, cần một cơ chế thích hợp với vị trí đầu tàu.

Tại nhiều cơ quan hiện nay, người lãnh chức trưởng phòng trở lên phải là Đảng viên. Điều này tại một nơi như Sài Gòn thì không nên, bởi vì nhân tài tại Sài Gòn đến từ nhiều nguồn khác nhau, thành phần dân cư đa dạng. Hoặc, vẫn còn cách phát biểu theo thói quen, chẳng hạn gọi chế độ cũ là ngụy quân, ngụy quyền.

Nếu cứ lấn cấn những vấn đề đó thì khó tạo được đoàn kết - yêu cầu lớn nhất hiện nay để huy động sức mạnh toàn dân.

Hay, chương trình giáo dục, chẳng hạn sinh ngữ, TP.HCM cần khác với cao nguyên, Trung bộ.

Người Sài Gòn có chất dễ tiếp nhận, nhưng tính tự giác đào thải cái không phù hợp cao. Vì vậy, với Sài Gòn có thể mạnh dạn thử nghiệm cái mới.

Ông Trần Bạch Đằng có nói: Dân Nam bộ có phong cách riêng, nếu không cẩn thận sẽ có chính sách sai. Khi một số lãnh đạo có ý định thực hiện cải cách ruộng đất tại miền Nam sau thời gian thực hiện tại miền Bắc, ông Trần Bạch Đằng đã phản đối, cho rằng không phù hợp.

Đang bị nông thôn hoá

Đầu tàu TP.HCM cần động lực mạnh. (ảnh: Wikipedia)

TP.HCM giống một hợp chúng quốc thu nhỏ với người tứ chiếng cả trong, ngoài nước sinh sống. Rất nhiều người sống ở TP.HCM có tâm lý mình là người nơi khác. Điều này cộng với văn hoá NHANH khiến TP đối mặt với sự yếu kém trong ý thức giữ gìn cái chung như vi phạm luật giao thông, phá hoại vệ sinh công cộng, của công, vi phạm quy định chung... Tình hình này đòi hỏi hệ thống quản lý và chế tài đặc biệt chặt chẽ?

- Trước đây, giao thông Sài Gòn trật tự, người dân đi đứng có văn hoá, con trẻ lễ phép, đi thưa về trình. Bây giờ, những thói quen đó đã bị mất. Sài Gòn đang bị nông thôn hoá, thậm chí còn thua nhiều địa phương khác về nếp sống văn minh. Những hành động như vất rác ra đường, xì ke ma tuý, cướp giật, làm ăn chộp giật rất nhiều. Số người nhập cư không quen tác phong đô thị ngày một nhiều.

Công tác quản lý hiện nay chưa tới. TP thiếu những nhà phân tích đô thị, các hội nghị còn hình thức, chưa tận dụng được hết chất xám của những nhà khoa học, chuyên gia hàng đầu. Ngay trong giới khoa học, vẫn còn phân biệt, kỳ thị giữa trong Đảng, ngoài Đảng, người Bắc, người Nam.

Đây là giai đoạn TP.HCM biến chuyển quá nhanh. TP.HCM muốn phát triển ổn định phải mất nhiều năm nữa, khi ngày càng nhiều người dân sinh ra tại mảnh đất này, trong điều kiện quản lý chặt chẽ, tận dụng được hết chất xám.

Phạm Cường (*thực hiện*)

2/2008 - Nguồn: <http://vietnamnet.vn>